

ΑΝ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Δέν ἐπιχειροῦμε τὴν συγγραφὴν ἐπιστημονικοῦ ἱστορικοῦ ἔργου. Ἀπλῶς μόνον θὰ φέρωμε εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὀλίγες ἱστορικές παραδόσεις ὅπως τὲς ἀκούσαμε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν παλαιῶν Κονιτσιωτῶν Χρ. Πατέρα, Μιχαὴλ Ἀποστόλου, (Μπινόλα) Ν. Δημητρούλη, Ν. Τσιαλιαμάνη κ.ἄ. καθὼς καὶ ὀλίγες ἱστορικές ἐνθυμήσεις τὰς ὁποίας ἀντιγράψαμε ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλον ἑνὸς παλαιοῦ εὐαγγελίου τοῦ ἱεροῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου ἄνω Κονίτσης.

Ἡ προέλευσι τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως Κονίτσης (παρ' ὅτι ἐπιχείρησαν πολλοὶ νὰ τὴν ἐτυμολογήσουν καὶ νὰ τὴν ἐρμηνεύσουν) παραμένει πάν οτε ἄγνωστη, ὅπως καὶ ἡ ὅλη ἱστορία της.

Παλαιοὶ μεσαιωνικοὶ (ἴσως καὶ ἀρχαῖοι) οἰκισμοὶ, σύμφωνα μὲ τὰς παραδόσεις τῶν γερόντων, εὗρισκοντο πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ὅπου νῦν ἡ τοποθεσία Σέρβενα, Παλιογορίτσα καὶ ὅπου διασώζονται ἀκόμη καὶ τρεῖς ἐκκλησίαις 1) Ἡ Παναγία ἡ κόκκινη (ἔορ ἀζει τῆς ζωοδόχου πηγῆς), κτισμένη κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ κόκκινα τοῦβλα καὶ φέρουσα καταφανῆ βυζαντινὰ ἴχνη εἰς τὴν τοιχοποιίαν της, 2) τὸ μικρὸ ἐκκλησιάκι Ἀγ. Νικόλαος, καὶ 3) πρὸ κάτω, ἡ Ἀγία Παρασκευή, ἡ ὁποία εἶχε εἰς χρόνους παλαιότερους καὶ Δεσποτικὸν θρόνον, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἦταν κεντρικὸς ναὸς συνοικισμοῦ ἢ κωμοπόλεως καὶ ὄχι ἀπλὸ ἐξωκλήσι.

Εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς τῆς τοποθεσίας (Σέρβινα), ἔχουν εὑρεθῆ ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ἀρχαῖοι τάφοι, φέροντες πῆλινα δοχεῖα καὶ ἄλλα κτερίσματα, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν ἢ ἐφυγαδεύθησαν· καθὼς καὶ μία κεφα' ἡ ἀγάλματος καὶ ἄλλα μικροατικείμενα. Σώζεται δὲ ἀκόμη, καὶ μιὰ πελώρια πέτρα, πελεκημένη σὲ σχῆμα σκάφης, ὅπου οἱ κάτοικοι τῶν παλαιῶν αὐτῶν συνοικισμῶν ἐπότιζαν τὰ ζῶα των ἢ ἐλεύκαιναν τὰ ροῦχα οἱ γυναῖκες των.

Ἄλλος παλαιὸς συνοικισμὸς, πάντοτε κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπῆρχε ἐκεῖ ὅπου εὗρίζεται τῶρα ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ τῆς πόλεως. Τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν τὴν ὀνομάζουν ἀκόμη οἱ γέροντες Παλιοχωρι. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ κατεδαφισθέντος πρὸ τριακονταετίας περίπου τζαμιοῦ τῆς ἀγορᾶς, προυπῆρχε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Τὸ τζαμί αὐτὸ, εἶχε κτισθῆ πιθανὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος.

Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ, κατεστράφησαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων βαρβάρων καὶ τῶν Τούρκων ἀργότερα. Ἐμείνε μόνον δὲ ὁ συνοικισμὸς ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα Κόνιτσα κάτω εἰς τὰ κυπαρίσσια, πλησίον στὸν ποταμὸ, ἀκριβῶς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κάστρου.

Ἐκεῖ κατοικοῦσαν καὶ οἱ Φράγκοι (κατὰ τὴν παράδοσιν) οἱ ὁποῖοι ἐξουσίαζαν ὅλον τὸν κάμπο, καὶ ὑπετάγησαν διὰ δόλου εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς Τούρκους. (Βλέπε ἡμέ-

τερον δημοσίευμα εἰς Ἡπ. Ἐστίαν, τόμος 3ος σελ. 33)

Οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι λοιπὸν, ἐγκατεστάθησαν κάτω εἰς τὰ κυπαρίσσια καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὠνομάσθησαν μπέηδες. Ἀπογόνος αὐτῶν θὰ ἦτο ἀσφαλῶς καὶ ὁ κατὰ τὸ 1550 ἀκμάσας Κονιτσιώτης Διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων Λουφτῆ Πασᾶς. Ἐκεῖ ἐκτίσθη καὶ τὸ πρῶτο τζαμί, ὁ μιναρὲς τοῦ ὁποίου ἐτοιμόροπος σώζεται μέχρι σήμερον. Κτήτωρ δὲ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ τεμένους, ὑπῆρξε ἀσφαλῶς κάποιος Σουλτᾶνος, διότι καὶ σήμερα ἀκόμη τὸ ἀποκαλοῦν Σουλτᾶν τζαμί, καὶ τὴν συνοικίαν ὅλη Σουλτᾶν τζαμί μαχαλᾶ. Ποῖος ὅμως Σουλτᾶνος τὸ ἐκτίσεν (ὁ Μουράτ, ὁ Σουλεῦμάν ὁ μεγαλοπρεπὴς, ἢ ὁ Μωάμεθ β) ἀγνωστον.... Ἡ παράδοσι λέγει τὰ ἐξῆς σχετικῶς μὲ αὐτὸ τὸ τζαμί. Στὴ θέσῃ του ὑπῆρχε ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τὴν ὁποίαν κατεδάφισαν οἱ κατακτηταί, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου τὴν ἐπνίξαν εἰς τὸν Ἄωο. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὅμως, ἡ εἰκόνα εὐρέθη ἀπάνω εἰς τὰ κτίσματα. Οἱ Τοῦρκοι τὴν πέταξαν ἐκ νέου στὸ ποτάμι, καὶ αὐτὴ πάλιν παρουσιάσθη. Αὐτὸ ἐπανελήφθη ἀρκετὲς φορὲς καὶ συνάμα συνέβαινε καὶ τὸ ἐξῆς παράδοξον. Ὁ θόλος τοῦ τζαμιοῦ δὲν ἐστερεοῦτο ἀλλὰ κατέρρεε συνεχῶς, ἕως ὅτου ἀναγκάσθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τὴν κτίσουν μέσα εἰς τὴν τοιχοποιείαν, καὶ ἔτσι ἐστερεώθη ἡ οἰκοδομὴ.

Εἰς δὲ τὴν θέσιν πάλι ὅπου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐκτίσαν οἱ Τουρκαλβανοὶ κατακτηταί τὸν τεκέ των, ἴχνη τοῦ ὁποίων διασώζονται ἀκόμη.

Ἐμειναν λοιπὸν οἱ ὀλίγοι ἐναπομείναντες χριστιανοὶ χωρὶς ἐκκλησίαν τὶς οἶδε ἐπὶ πόσον χρονικὸν διάστημα, καὶ κατόπιν κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσουν τὸν ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ πρώτη ἀγορὰ τῆς Κονίτσης (τὸ παζάρι) ὑπῆρχε κάτω στὰ κυπαρίσσια. Ἀργότερα, ὅταν οἱ κάτοικοι (χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι) ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἡ κωμόπολις ἐπεξετάθη, ἐγίνε δεύτερη ἀγορὰ στὸν πλάτανο στὴ βρύση τοῦ Ρόμπολου. Ἐφτανε τότε ἡ Κόνιτσα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἕως τὴν τοποθεσίαν δέντρο ἄπ' ἐκεῖ καὶ ἀπάνω ἦταν δάσος καὶ βοσκοτόπος.

Πρῶτοι ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀπάνω Κόνιτσα μερικοὶ Ἀλβανοὶ τιμαριοῦχοι καὶ συγκεκριμένως οἱ οἰκογένειες τοῦ Γιαγιὰ μπέη, τοῦ Ζεϊνὲλ μπέη, (πατρὸς τῆς Χάμκως μητρὸς Ἁλῆ Πασᾶ) καὶ τοῦ Σιαῖμ μπέη (πιθανὸν ἀπογόνου τοῦ περιφήμου ἀρνισιθρήσκου Ἰσαῆμ ἀπὸ τὸ Λεσκοβίσκιον). Ἀργότερα δὲ ἦρθαν καὶ ἄλλες τουρκαλβανικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὴ Φράσαρη καὶ ἐκτίσαν τὰ σαράγια των εἰς τὴν ἄνω Κόνιτσαν, ὅπως οἱ οἰκογένειες τῶν Ἐλμάζ μπέη, Νταλῆ μπέη, Καπλάν μπέη, Ρουσίτ μπέη κ. ἄ. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ σκληροτράχηλοι μπέηδες τῆς ἄνω Κονίτσης ἐκτίσαν τὰ πολυτελῆ μέγαρά των καὶ τοὺς τεραστίους μανδρότοιχους, διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν ἀτυχῶν ραγιαδῶν. Ὅσακις, λέγει ἡ παράδοσις, ἐπέστρεφαν τὰ μπουλούκια (ὄμιλοι) τῶν μαστόρων ἀπὸ τὴν ξενητεία, ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐργασθοῦν ἐπὶ ἓνα δεκαήμερον χάριν τῶν κατακτητῶν, λαμβάνοντες ὡς μόνην ἀμοιβὴν τὴν τροφήν των. (Ἀξίζει ἐδῶ νὰ ἀναφέρωμε καὶ μία παράδοσι ἡ ὁποία ἀφορᾶ τοὺς Τούρκους τῆς Κάτω Κονίτσης). «Οἱ Τοῦρκοι, μοῦ ἔλεγε ὁ μακαρίτης γερο Νικόλα—Τσίκας, συνήθιζαν νὰ κάθωνται ραχατεύοντας εἰς τὸ Σιαρκατὶ στὰ κυπαρίσσια. Ὅποιος Ρωμῆος καβαλάρης λάχαινε νὰ περάσῃ ἄπ' ἐκεῖ, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κατεβῆ νὰ τοὺς προσκυνήσῃ, καὶ νὰ ξανσκαβαλικέψῃ ἀφοῦ ἀπομακρυνθῆ ἀρκετὰ ἄπ' αὐτούς. Πρῶτος, ἔκοψε αὐτὴ τὴ συ ἠθεῖα ὁ παλληκαρᾶς κερατζῆς Νούσια Γκαλίτσης ἐδῶ κι' ἑκατὸ χρόνια περίπου. Πέρασε ἀπὸ προστάτους καβάλλα καὶ μόλις καταδέχτηκε νὰ τοὺς χαιρετήσῃ. Ὅταν ἐκεῖνοι τοῦ ἐζήτησαν τὸ λόγο αὐτὸς ἔσυρε τὴν πιστόλα του. Στὸ ἐξῆς δὲν τόλμησαν νὰ τὸν ξαναειοχλήσουν, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κόπηκε αὐτὴ ἡ συνήθεια».

Οἱ ἐγκατασταθέντες λοιπὸν εἰς τὴν ἄνω Κόνιτσαν μπέηδες καὶ οἱ ὁμόθρησκοι ὑποτακτικοὶ των, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κατεβαίνουν τόσο μακριά, κάτω στὰ κυπαρίσσια, εἰς τὸ Σουλτᾶν Τζιαμί, κι' ἔτσι ἐκτίσαν τὸ ἰδικό τους τζαμί στὸ κέντρον τῆς πόλεως, καὶ ἐδημιουργήθη κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὸ καινούργιο παζάρι (ἡ σημερινὴ ἀγορὰ) ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς βιοτέχνες καὶ

ἐμπορευομένους, οἱ ὅποιοι ἄρχισαν σιγὰ— σιγὰ νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν ἄπάνω Κόνιτσα καὶ νὰ σχηματίζουν τὸ περίφημο ἀργότερα καταστὰν Βαρόσι. Ὄταν ἀργότερα οἱ χριστιανοὶ ἐπλήθυναν ἀρκετά, κατόρθωσαν νὰ ἀποσπάσουν τὴν ἄδεια ἀπὸ τοὺς κατακτατὰς καὶ νὰ κτίσουν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου (ἴσως περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος). Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦταν μικρότερη ἀπὸ τὴ σημερινή. Ὄταν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος κατεστράφη ἡ Βελλᾶ, ὁ ναὸς αὐτὸς προεβιβάσθη εἰς μητροπολιτικόν. Ἐδῶ κατέφυγεν ὁ ἐπίσκοπος Βελλᾶς καὶ ἀρκετοὶ προύχοντες). Ὡς κατοικία τοῦ ἐπισκόπου ἐχρησίμευε ἓνα μικρὸν οἰκοδόμημα ἄνωθεν τοῦ ναοῦ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰδίου αἰῶνος, τὸ κτίριον αὐτὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνωκοδομήθη καθὼς ἀναφέρει ἡ ἐντοιχισμένη εἰς τὴν πρόσοψίν του ἐπιγραφὴ τὴν ὁποίαν παραθέτομεν ἔδῶ.

† ΑΝΩΚΟΔΟΜΗΘΗ Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΥΤΗ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 1791 (ἀκολουθεῖ ἡ ἡμερομηνία ἀλλὰ εἶναι κατεστραμμένη καὶ δυσανάγνωστος).

Μὲ τὰ σχολεῖα τῆς Κονίτισης δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἡμεῖς ἔδῶ, καθ' ὅτι ἀσχολήθησαν ἄλλοι πρὸ ἡμῶν.

Μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἀσχοληθοῦμε εἰς ἄλλο μας σημείωμα. Μᾶς μένει μόνον νὰ παραθέσωμεν τὰς τρεῖς ἱστορικὰς ἐνθυμήσεις τὰς ὁποίας ὑπεσχέθημεν, ἐπιφέροντες καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν κρίσεις μας.

*Ἐνθύμησις α. **

1) «αρχιτεκτων Χριστος γίωση με τοὺς ἰγους του απο βορεπανη (Βούρμπιανη) Εκκλησια του αγιου νικολαου εν τι κομπολη κονιτζη κημενι εις το βαροσι

2) επηροπολιθη παρα του ελαρατου καπλανμπεγη εν ετει χιλιοστο οκτακκοσιοστο ηκωστο ενατο εν μινη Ιανουαριου

* Ὑφείλομεν εὐχαριστίας εἰς τὸν νεωκόρον τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου κύριον Κ. Τζάλλαν ὁ ὅποιος μᾶς παρεχώρησεν τὰς παρούσας ἐνθυμήσεις πρὸς ἀντιγραφὴν.

22 μετα εκπαρελευσην ετον 3 εβαλθη δια να κτιστη παρα του θεοφιλεστατου επισκοπου βελλας κε κονιτζης κυριου Ιωσηφ ναζιου και τον λιπον προκριτον μολις εφάνη το θυμελιον κε ἀφεθη τοςον δια την φιγην του δεσποτι ης βουκουρέστιον οσον κε δια την ανομαλιαν τον αλβανιτον παλιν μετα παρελευσιν ετον δεκα (δηλαδὴ τὸ 1842) ἀρχινιθη 4) το εργον κε ετελιοσαν τα κτισματα δεκεβριου 20 δεν ελιψαν να σινισφερουν απο διαφορα μερη αλος αλογον κε αλος πσσα κε ετελιοθι τουτο το θυιον εργον εγκενιασθι δε δια χιρος του θεοφιλεστατου επισκοπου κυριου Ιεροθεου εβιας του εξ αρτης οντος εδο δια το τευρη 843 σεπτεμβριου 26 αρχιερατευοντος Ιωαννινων κε βελλας κυριου Ιωακημ Χιου επιτροπευοντος κυριου παρθενιου σιφνιου προεστευοντος κυριου νικολαου Ζισητατζη επιτροπευοντος τολι πασχαλι εφιμερευοντος ης αυτην την εκλισιαν κυριου παπαγεωργη νανη Χρυσανθου Ιερομοναχου Λαινα παπαχριστου εξ Οστιανιτζης και ευταξια κωνσταντι γοση 843 σεπτεμβριου 30 Χρυσ ο Λαινας»

1) Περὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος (πρωτομάστορα) ἀναφέρει ἡ λαϊκὴ παράδοσις ὅτι ἐφανεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπάνω εἰς τὸ ἰκρίωμα (σκαλωσιὰ) καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἄνωθεν τῶν παραθύρων ἐργασία ἔγεινε ἐσπευσμένη καὶ ἄνευ πελεκητῶν λίθων. Ἐμεῖς ἀμφιβάλλομε τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος, διότι ὅπως δὴποτε θὰ τὸ ἀνέφερον ὁ τόσον ἀκριβολόγος συντάκτης τῆς ἐνθυμήσεως ἱερομόναχος Χρ. Λαῖνας, ἐπίσης δὲ θὰ τὸ ἐγνωρίζαμεν καὶ ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁμοχωρίου μας ἀρχιτέκτονος Γιόση. Πιθανὸν παρόμοιον γεγονὸς νὰ συνέβη ὅταν ἐπρωτοκτίσθη ὁ ναὸς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, καὶ ἡ παράδοσις τὸ μετέδωκε συγκεχυμένον.

2) Ὁ Καπλὰν μπέης αὐτὸς δὲν θὰ ἀνῆκε ἀσφαλῶς εἰς τὴν Κονιτσιώτικην οἰκογένειαν Καπλὰν μπέη.

3) Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐπῆγε εἰς βλαχίαν διὰ ὑποθέσεις τῆς μονῆς βελλᾶς ἢ καὶ διὰ περισυλλογὴν ἐράνων.

4) Ὁ ὑπέργηρος Χρῆστος Πατέρας μου

ἔλεγε, ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι μετέφεραν τὸν ἄμμον, πέτραν καὶ ἄσβέστη ἀπὸ τὰ Πεκλαρίτικα νταμάρια διὰ τῆς προσωπικῆς τῶν ἐργασίας.

5) Ὁ ἀριθμὸς εἶναι μισοσβυσμένος ἵσως νὰ εἶναι 26 Σεπτεμβρίου.

Ἐνθύμησις β.

1) 1820 Ιανουαρίου 31 εχιροτονηθη ιερευσ ο κυρ παπαγεωργης νανη δια χιρος του θεοφιλεστατου επισκοπου βελλας και κονιτσης κυριου Ιωσηφ ο δε Χρυσανθος ιερομοναχο ο Λαϊνας εχιροτονηθη 1836 Ιουλίου 6 δια χιρος του θεοφιλεστατου κυριου λεοντίου εκ Ιωαννινον».

1) Καὶ αἱ δύο σημειώσεις εἶναι γραμμένες μὲ τὸν ἴδιο γραφικὸν χαρακτῆρα· πιθανότατα ἐγράφησαν διὰ χιρὸς τοῦ ἱερομονάχου Χρυσάνθου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἐγνώριζε πολλὰ γράμματα. Ἀργότερα, κατόπιν, διὰ τῆς συνεχοῦς μελέτης, ἀπέκτησε κάποιαν σχετικὴν παιδευσιν, καὶ ἔγραψε καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ νεομάρτυρος Γεωργίου Ἰωαννίνων.

Τελειώνοντας ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τὸ μικρὸ αὐτὸ ἔργον δὲν ἔχει ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις. Ἀπλῶς παραδίδωμεν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὅτι κινδυνεύει νὰ χαθῆ καὶ νὰ ἐξαφανισθῆ κάτω ἀπὸ τὸν συνθλιπτικὸν ὀδοστρωτῆρα τοῦ πολιτισμοῦ.

